

Assessment Utility

ผศ. นพ. ชัยพฤกษ์ กุสุมาพรรณโณ
คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ปฏิบัติงานประกันคุณภาพการศึกษาด้านแพทยศาสตร์ควรรู้จักคำว่า assessment utility หรือ วัตถุประสงค์ประโยชน์ของเครื่องมือประเมินผล คำนี้ปรากฏในเกณฑ์มาตรฐานของสมาพันธ์แพทยศาสตรศึกษาโลก (World Federation for Medical Education: WFME) ทั้งในระดับก่อนปริญญาและหลังปริญญา ในองค์ประกอบที่ 3.1 ในส่วนอรรถาธิบาย ได้กำหนดนิยามของ assessment utility ไว้ว่า รูปแบบและเครื่องมือประเมินผลนั้น ควรประกอบด้วยคุณลักษณะด้านความตรง (validity) ความเที่ยง (reliability) ผลกระทบโดยตรงต่อการศึกษา (educational impact) ความยอมรับ (acceptability) และประสิทธิภาพ (efficiency) ตามรูปที่ 1

Van der Vleuten (1996) ได้ระบุองค์ประกอบเพิ่มเติมอีก 2 ข้อ คือ feasibility หรือ ความเป็นไปได้ที่จะนำเครื่องมืออื่น ๆ มาใช้ และค่าใช้จ่าย (cost) ของเครื่องมือ

รูปที่ 1 องค์ประกอบของ assessment utility

ดังนั้น ผู้บริหารการศึกษาคควรมองในภาพรวมว่า หลักสูตรมีการวางแผนการประเมินผลอย่างไร มีระบบรูปแบบ และการเลือกเครื่องมืออย่างไรที่เหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตรตามที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร (มคอ.2) ผู้นิพนธ์ขอแสดงรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบ

การเลือกใช้รูปแบบและเครื่องมือการประเมินที่ **valid** เป็นเหมือนหญ้าปากคอก (เป็นเรื่องง่าย ไม่ซับซ้อน) อาจารย์เป็นผู้สอนและออกข้อสอบ ข้อสอบจึง valid แต่แนวคิดเรื่องความตรงหรือ validity มีหลายมิติ ไม่ง่ายเสียทีเดียว อาจเป็นเรื่องของเครื่องมือที่วัดนั้นตรงตามวัตถุประสงค์ที่นำมาใช้หรือไม่ ใช้ประเมิน competency ที่ต้องการประเมินจริงหรือไม่ (มี construct ถูกต้องเหมาะสมหรือไม่) หรือว่าเครื่องมือนั้นสุ่มจำนวนตัวอย่างของเนื้อหาที่เพียงพอและบอกได้ว่าเป็นการวัดความรู้ในเรื่องนั้น ๆ อย่างครอบคลุม (มีความเป็นตัวแทนหรือ representativeness หรือไม่) นอกจากนี้เครื่องมือมีความเสมือนจริง (authenticity) หรือไม่

โดยเฉพาะเครื่องมือที่ใช้ประเมินทักษะทางคลินิก สิ่งเหล่านี้ดูเหมือนไม่ยาก แต่ต้องระวังหลุมพราง ตัวอย่างเช่น เมื่อพิจารณาข้อสอบเรื่อง ยาชา อาจเป็นข้อสอบของรายวิชาเภสัชวิทยา หรือรายวิชาวิสัญญีวิทยาก็ได้ ขึ้นอยู่กับความซับซ้อนและวัตถุประสงค์ของโจทย์ หรือข้อสอบของรายวิชาทางศัลยศาสตร์ที่เกี่ยวกับผู้ป่วยที่มีภาวะ upper GI hemorrhage แต่โจทย์อาจไปพ้องกับการ approach ทางสาขาอายุรศาสตร์ ผู้ที่จะบอกได้ว่า โจทย์ข้อนี้ valid หรือไม่คือ อาจารย์ผู้สอน อาจารย์ผู้ออกข้อสอบ และ/หรือผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ถ้าไม่แน่ใจควรตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อถ่วงถ่วงข้อสอบในเรื่อง validity โดยดูจากค่า content validity index ทั้งรายข้อ และทั้งชุด

ความเที่ยงหรือ **reliability** ของเครื่องมือประเมินเช่นกัน ขึ้นอยู่กับ test production เป็นหลัก ถ้าผู้สอนสร้างเครื่องมือที่มี objectivity ที่เพียงพอ คำตอบมีความจำเพาะและแน่นอน ข้อสอบมีจำนวนมากพอ ผู้เข้าสอบมีจำนวนมากพอ มีระยะเวลาในการทดสอบนานพอ (กรณีสอบเป็นรายทักษะ) อาจารย์ผู้คุมสอบมีความเป็นมืออาชีพ ไม่อคติ ไม่เอนเอียง จะทำให้ความเที่ยงมีค่าสูงขึ้นได้ ค่า reliability มีค่าตั้งแต่ 0 (ไม่มีความเที่ยง) ถึง 1 (ความเที่ยงสมบูรณ์) ข้อสอบที่ดีโดยเฉพาะข้อสอบที่มีความสำคัญหรือ high stake เช่น การสอบเพื่อรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเวชกรรม ควรมีค่าความเที่ยงมากกว่า 0.8 นอกจากนี้การมีความเที่ยงที่ดีจะทำให้มี validity ที่ดีตามไปด้วย

การประเมินผลมีส่วนสำคัญในการกำหนดการเรียนการสอนด้วย เหมือนคำกล่าวที่ว่า “Assessment drives learning” นั่นคือ การประเมินผลมีผลกระทบต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนซึ่ง **educational impact** แสดงผลกระทบต่อ 4 ด้านคือ 1) เนื้อหาที่ประเมิน เช่น ถ้าประเมินเฉพาะระดับ “ความจำ” ผู้เรียนจะพยายามท่องจำอย่างเดียว ไม่พยายามทำความเข้าใจเนื้อหาหรือนำเนื้อหามาประยุกต์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ แต่ถ้าประเมินทักษะที่สูงขึ้น เช่น การประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์ การประเมินค่า (ตาม Bloom’s taxonomy) ผู้เรียนจะเปลี่ยนวิธีการเรียนโดยศึกษาให้ถ่องแท้ ใช้ปัญหาเป็นฐาน ใช้ทฤษฎีมาอธิบายปรากฏการณ์ 2) รูปแบบการประเมิน เช่น การสอบรวบยอด comprehensive ปลายปี ทำให้ผู้เรียนต้องศึกษาทบทวนความรู้ทั้งหมดที่ศึกษาตลอดปี ไม่จำเพาะเจาะจงไปรายวิชาใดวิชาหนึ่ง 3) การนำผลการประเมินมาใช้ การนำผลการประเมินมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เกิดจากการแปลผลการสอบให้มีความหมาย (meaningful interpretation of test results) และนำผลการแปลผลนั้นมาป้อนกลับให้ผู้เรียน อาจารย์ผู้สอน และผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป โดยการประเมิน formative assessment จะมีบทบาทมาก และ 4) เจ็อนไขของการประเมิน เช่น จำนวนครั้งของการสอบ สัดส่วนของคะแนนในการสอบแต่ละครั้ง ผู้สอบอาจไม่ให้น้ำหนักของความทุ่มเทแตกต่างกันตามสัดส่วนคะแนน การเปิดโอกาสในการสอบแก้ตัว เกณฑ์การเลื่อนชั้นปีจากผลการสอบ เกณฑ์การตัดสินผล สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยในการกำหนดพฤติกรรมเรียนและการสอบ นอกจากนี้ negative effect ที่เกิดจากการสอบ เช่น จำนวนครั้งของการสอบที่ถึงจนไม่มีเวลาให้ผู้เรียนได้ศึกษาเนื้อหาเพื่อความเข้าใจ แต่เป็นการศึกษาเพื่อตอบคำตอบให้ได้คะแนนมากที่สุด ซึ่งจะนำไปสู่การท่องจำข้อสอบเก่า หรือการติวโดยรุ่นพี่หรือสถาบันกวดวิชา (ซึ่งหลายแห่งกวด “ข้อสอบเก่า”)

ประสิทธิภาพ (efficiency) หมายถึง การได้ผลลัพธ์ตามที่ตั้งไว้ในงบประมาณและเวลาที่เหมาะสม ดังนั้นการลงทุนใด ๆ ในการประเมินผลต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ (**feasibility**) ในด้านการเงินและการสิ้นเปลืองเวลา (และอาจรวมถึงบุคลากรด้วย) ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญ อย่างไรก็ตาม การจัดสอบ

บางอย่าง เช่น การสอบ OSCE จะใช้ทรัพยากรมาก ถ้าผู้เรียนมีจำนวนไม่มากการนำมาใช้ต้องคำนึงถึงความคุ้มค่าในการจัดสอบเองด้วย

เรื่องสุดท้ายคือ การใช้เครื่องมือประเมินนั้นเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง (**acceptability**) หรือไม่ ในวงกว้างหมายถึง ผู้เรียน ผู้สอน และผู้บริหารสถานศึกษา ในประเด็นนี้มักถูกละเลยโดยมักคิดว่า ถ้าผู้สอนหรือผู้บริหารกำหนดการเลือกใช้เครื่องมือประเมินแล้วผู้เรียนน่าจะยอมรับได้ เพราะเป็นวิธีการที่ใช้มาโดยตลอด สิ่งเหล่านี้เกิดจาก “ความเชื่อ” และ “ประสบการณ์ส่วนตัว” ของทั้งผู้เรียนและผู้สอน โดยที่อาจไม่ได้ศึกษางานวิจัยหรือหลักฐานเชิงประจักษ์ทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการประเมินผลนั้น ๆ เช่น สมัยก่อนมักนิยมใช้คำถามในรูปแบบถูก-ผิด หรือ True/False format ซึ่งง่ายต่อการออกข้อสอบ ผู้เรียนสะดวกในการใช้วิธีการท่องจำ ต่อมาเมื่อมีงานวิจัยที่พบว่า ข้อสอบแบบนี้วัดผู้เรียนเก่ง-อ่อนไม่ได้ เพราะคาดเดาได้ง่าย บางครั้งข้อสอบมีความคลุมเครือ คำตอบอาจมีได้หลายแบบ ทำให้ข้อสอบชนิดนี้หมดความนิยมไป ซึ่งกว่าจะทำให้ “ความเชื่อ” นี้สลายไปต้องใช้เวลาานาน จนปัจจุบันแทบไม่มีการใช้ข้อสอบแบบนี้ในหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตแล้ว

การทำให้เครื่องมือหรือรูปแบบการประเมินเป็นที่ยอมรับต้องใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการทำความเข้าใจและเปลี่ยน “ความเชื่อ” ของผู้เรียน ผู้สอนและผู้บริหาร การมีเวทีหรือการประชุมที่รับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนและผู้สอน โดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบ รูปแบบ หรือเครื่องมือการประเมิน ตลอดจนการอธิบายและทำความเข้าใจถึงประโยชน์ที่ได้จากการเปลี่ยนแปลงนั้นจะช่วยให้การประเมินผลเป็นที่ยอมรับมากขึ้น ลดแรงต้าน และสามารถนำไปใช้ได้อย่างราบรื่น ผู้นิพนธ์ขอแนะนำว่า คุณลักษณะของระบบ หรือเครื่องมือประเมินตามรูปที่ 1 เหล่านี้ควรบันทึกหลักฐานไว้ให้ครบในแต่ละประเด็นเพราะสามารถนำมาใช้อธิบาย *assessment utility* ตามเกณฑ์ของ WFME ได้

แหล่งอ้างอิง

1. World Federation for Medical Education. Basic Medical Education WFME Global Standards for Quality Improvement. The 2015 Revision.
2. Van der Vleuten CPM, Schuwirth LW. Assessing professional competence: from methods to programmes. *Med Educ* 2005;39(3):309-17.
3. Van der Vleuten CP. The assessment of professional competence: developments, research, and practical implications. *Adv Health Sci Educ Theory Pract* 1996;1(1):41-67.
4. Yusof MSB. ABC of Content Validation and Content Validity Index Calculation. *Education in Medicine Journal* 2019; 11(2): 49-54.